

מעורלפת ספירים

במשנתו של הבעש"ט הק'

מושכל מורגש ומוטבע

בלשון הרמ"ק¹ נקראים שלוש תת-קבוצות אלה: מושכל, מורגש, ומוטבע.

הקבוצה העליונה - חכמה בינה ודעת - נקראת "מושכל", הקבוצה התיכונה - חסד גבורה ותפארת - "מורגש", והקבוצה התחתונה - נצח הוד ויסוד - "מוטבע".

מידות הלב וענפיהם

ההבדל בין הקבוצה האמצעית לתחתונה מתבטא בכך שהקבוצה האמצעית היא מערכת של שלושה מיני התעוררות לגבי דבר חיצוני כלשהו המורגשים בלב האדם בניכר ובמוחש - כמו רגש של אהבה יראה או רחמים, משא"כ הקבוצה התחתונה - הנקראת 'ענפי המידות' - מונה משיכות אשר אינן מורגשות אלא האדם נמשך לבצע פעולה כלשהי מתוך תפיסה או התניה מוסכמת אצלו שכך הוא צריך לעשות.

שורשם של מידות תחתונות אלו [נה"י] הוא מכתר, למעלה מההיגיון והשכל [=חכמה ובינה], כי

עשר ספירות בלי-מה

ישנם כידוע עשר ספירות, המבטאות את עשרת אופני ההתגלות האלוקית, את עשרת הכוחות הבונות את המציאות, או את עשרת כוחות הנפש שבאדם. ואלו הן: חכמה, בינה, דעת, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, ומלכות.²

החלוקה הבסיסית העולה מיחסי הגומלין שבין ספירות אלה, היא של שלוש תת-קבוצות, המקבילות לשלושת חלקי גופו של האדם [ראש, פלג גוף עליון, ופלג גוף תחתון], ולשלושת רבדיה של הנפש הקיימת בו [שכל, רגש, והתנהגות]. כל תת-קבוצה משקפת דינמיקה משותפת לכל הספירות הכלולות בה - דינמיקה של ימין, שמאל, ואמצע.³

צד הימין [חכמה, חסד, נצח] מבטא התפשטות והתרחבות של ה'עצמי', צד השמאל [בינה, גבורה, דעת] מציינת איפוק ובלימה, ואילו צד האמצע [דעת, תפארת, יסוד] מתאר את השילוב וההרמוניה שבאיון שני הכוחות הקודמים.

א. בחלוקה הבאה (לשלוש תת-קבוצות) לא מוזכרים שתי הספירות כתר ומלכות. הספירה הראשונה, ספירת הכתר, מייצגת את העל-מודע (מה שמעל ההיגיון והשכל, ובלשון הספה"ק "למעלה מטעם ודעת"), ובמובן מסוים ניתן לראותה כהשתקפות מממד גבוה יותר. הספירה האחרונה, מלכות, מהווה ישות עצמאית המקבלת את כל האנרגיות מן הספירות שמעליה.

ב. כמש"כ בליקוטי תורה (פרשת וישב) כי מוח חכמה הוא בימין ובינה הוא בשמאל, וז"ל: ונחזור אל הענין כי הריאה שואבת המשקין והמים שהם סוד קו החסד הימין ולכן מוח החכמה מתפשטות בו ומוח הבינה מתפשט תוך הוושט שהם סוד המאכלים כי כל המזונות הם מצד הגבורה קו שמאל ומוח דעת מתפשטת בקו האמצעי שהם סוד הוורידין ומזרקין שהם יושבין בין הקנה וושט והם עיקר חיות האדם שהוא הד"ה הנקרא נפש האדם, וכבר ידעת כי הבינה נקראת אה"ה והוא סוד האלף העומדת במילוי אות ו' של מ"ה וכשתרבע שם אה"ה הוא בגי' דם ונכנס בתוך מ"ה באמצע ממש בתוך אות ו' ושם הוא בסוד דם האדם כמבואר אצלינו בסוד שופך דם האדם באדם. והנה אות ו' של מ"ה הוא קו האמצעי שהוא ת"ת דז"א ושם מתפשט שם אה"ה שהוא דם כנ"ל תוך אותם הוורידין קו האמצעי והוא סוד דעת שהם ה"ח וה"ג שהם סוד י' דמים כמבואר בדרוש פסח, הרי בארנו ענין ג' מוחין ומקום התפשטותן בגרון.

ג. פרדס רמונים ש"ח פכ"ד.

התניות ומוסכמות אלו אינם קיימים בחלק המודע של המוח, אלא בחלק התת-מודע הנקרא כתר. ולכן שתי הרגלים של האדם - המייצגים את שני הספירות נצח והוד - מעמידים את כל הגוף¹.

במבט ראשוני נדמה, כי רגשות של אהבה או מורא הם חשובות יותר ומחברות את האדם בקשר אדוק יותר לפעולות הנעשים כתוצאה מהן, ואכן כך, אלא שהם עלולות להינדף ולפוג כלעומת שבאו.

על מנת לבסס את האמונה השלימה בבורא העולם באיתנות נוקבת ומתמדת, על האדם להעמיד בחזקה את המערכת התחתונה, מערכת ה'נה"י" [=נצח, הוד, יסוד], כך שתהיה יציבה, ולא תעורר על ידי רגשות חולפים.

מלבד מה שהאדם צריך לגרום לעצמו שיהיו רגשותיו מונעים לדברים קדושים וערכיים, אין הוא יכול להסתפק בזה, כי מה יעשה בעת אשר יתעורר באהבה לדברים אסורים ח"ו, ועל כן צריך ליצור בתודעתו התניה של קבלת עול מלכות שמים, כך שישפיע שכלו ישירות על מידותיו התחתונות הממוקמות בכליות שלא יוכלו לעשות אחרת מרצון הבורא יתברך².

שתי הכליות שבאדם

אמרו חכמינו ז"ל במסכת ברכות³, כי "שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה, ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו".

תפקידם של הכליות הוא לאזן את המערכת הפיזיולוגית של הגוף⁴, ובשל כך הן מהוות תיאור לכוחו של האדם להתחבר באמצעות המידות

ד. ואף רפואת הראש תלויה ברגלים, בסוד 'נעוץ סופן בתחילתן'. וכן התפתחות התינוק מתחילה בהליכה, ואף בבטן אמו מתפתחים רגליו בראשונה, בסוד 'תלת דכלילן בתלת'.

ה. כמש"כ בעל 'יסוד העבודה' (ח"ב מכתב ט) וז"ל: והאדם ההולך זהו מדרך רגליו שהוא מכניע אותם כל אחד ואחד לפי ערכו זה באיסור וזה קדש עצמן במותר לך, והכל על ידי הדעת והחכמה כי הכל בחכמה איתברר כאשר משים לבבו ההבדל וההרחק בין עבודת ה' לעניי הגוף, נודע בשערים בעלה כל חד וחד לפום שיעורא דיליה, וע"ד מחז"ל הוי מחשב הפסד מצוה וכו', ועי"ז מעורר לבבו אל הטוב וגם בהתבוננו מעט מגדולת יוצרנו והשם נפשינו בחיים וכו' ובהשפלות עצמו אז מעורר הטוב שלו ובאתערותא דלתתא כן נמשך עליו רוח חכמה ועצה יראת ה' מאתערותא דלעילא, ומקבל עליו עול מלכות שמים, ויורדת המחשבה בלבו עד מקום כליות יועצות. והנה הכליות הם קרובים אל הטבעיות שהם מדרגות הנמוכות שבנפש, וזהו הנאמר גבי יתרת הכבוד לעומת העצה יסירנה והיתרת והמרות הם טבעיות גמור שליטת נפש הבהמיות. ועיקר הכנעתם ע"י הכליות שהם סוף מדות שבהם השכל והתחלת טבעיות, ונקרא בלשון ח"א נצח והוד, הענין י"ל כאשר האדם רוצה לפעול אצל עצמו ענין הנצרך למעשה והוא הדבר השייך לשבירת הגוף ונה"ב, אז יורד הענין אצלו ונצרך למלחמה שיתגבר בו יראת ה' או אהבתו, ועי"ז ינצח את היצר ונפש תשוקת הבהמיות שלו. והנה אח"כ כשבא אל המעשה עצמו ואז נתעורר יותר כח הטבעי והגוף ע"כ צריך שנית לעשות מלחמה ובאופן א' היא יותר כבדה מחמת רוב ריבוי התאוה והטבעיות נתמעט יותר כח השכל והדעת. וצריך יותר הרבה אתערותא דלתתא, בעבור שקודם זה על ידי מלחמתו הראשונה טרם בא המעשה לידו, אז היה נקל לו שעדיין האיר בו הדעת אשר עיקר אתערותא דלעילא מה' הוא ע"י הנשמה, והדעת הועיל לו אז ע"י מדת הנצח, ע"ד מאה"כ ה' לא יעזבנו בידו ע"כ אפילו כשבא לידי מעשה הגם שנתמעט הדעת ומתגברת הטבעי בכ"ז ע"י רשימת קבלת המלכות ויראת ה' מתחילה. מועיל לו להיות גומר הטוב ולעמוד בקשרי המלחמה ע"ד חגור חרבך וכו', והוא הדרך ר"ל מדה זו נקראת הוד, ע"ד מחז"ל נאה דורש ונאה מקיים, וזהו ענין השני כליות.

ו. ברכות סא ע"א: "שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה ואחת יועצתו לרעה. ומסתברא דטובה לימינו ורעה לשמאלו, דכתיב (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו".

ז. מקור השם 'כליה' יש אומרים, שהוא בטן ביוניית (ראה ערוך ע' כליא; תוס' ב"ב יז א ד"ה כליא. וראה רש"י שם ד"ה ואת התנור. 'חדרי בטן' (משלי כ כז) הם הכליות (תנחומא ויצא ב). וראה בבלי שבת לג א, וזה מתאים לפירוש הערוך. אמנם בא"ע משלי שם פירש, שחדרי בטן הוא הלב; ויש שחדרי בטן מכוונים לרחם - בבלי שבת לא ב, ובפירש"י שם ד"ה בחדרי, והאבן עזרא (שמות כט יג) כתב, כי נקראו כליות מגזרת 'נכספה וגם כלתה נפשי' (תהלים פד ג), כי שם כוח התאוה למשגל.

ח. הכליות אחראים על שש תהליכי איזון ויציבות בגוף: א. תהליך ההומאוסטזה (מצב איזון או מצב יציב המשמר סביבה פנימית יציבה למרות השינויים החלים בסביבה החיצונית). ב. שמירת נפח תקין של הדם על ידי שליטה על ספיגת החומרים בדם בתעלות הקטנות ובנימים. ג. איזון חומציות הדם. ד. שמירה על לחץ דם תקין. ה. תאים בכליה מפרשים את ההורמון אריתרופויאטין, הגורם ליצירת תאי דם אדומים (המרכיב העיקרי בדם) במח העצם. ו. הכליות מפרשות חומרי פסולת היוצאים מן הגוף, וכן מפרשות עודפים של מים, מלחים, וחומר רעיל הנקרא 'שתנן'.

ועי' מה שכתב רש"ד הירש (שמות פרק כג): ועל פי שורש לשון כליות ('כלה') וצירוף - הלשון הקבוע "כליות ולב" למדנו, שכליות הן איברי היצרים והגירויים הנמוכים (עי' פי' ויקרא ג, ג - ה).

על אברהם אבינו אומרים חז"ל^{טו}, כי נעשו שתי כליותיו כשני רבנים, והיו נובעות ומלמדות לו חכמה. ביאור הדברים: כי על ידי שהטביע במערכת ה'נה"י שלו חותם של התמסרות מוחלטת לרצון ה', התחבר למידת הכתר שבו, והשיג את החכמה האלוקית באמצעות נשמתו המאוחדת עם עצם הבורא יתברך^{טז}.

לפיכך, בניסיון העקידה, כאשר היה אברהם מוכן לשחוט את בנו, לא היה האינסטינקט מאפשר לו לעשות זאת, שהרי לא כך היה רצון ה' באמת, והיו מידותיו צריכים להפעיל כוח מיוחד -

המוטבעות בו לשורשם של ההיגיון והשכל^ט, שהוא מידת הכתר, ולקלוט את החכמה האלוקית המאוזנת והשקולה, כפי שהיא במקורה^א.

לפיכך אמרו חז"ל^{יב}, כי כאשר הולד נמצא במעי אמו בבחינת עיבור, ומידות נה"י הם הדומיננטיות אצלו בסוד 'תלת דכלילן בתלת'^{יג}, שהרי אינו חושב הרבה או מרגיש אלא בעיקר הוא אוכל שותה וישן^{יד} - 'מלמדין אותו את כל התורה כולה', שהרי באמצעות חלק ה'נה"י המוביל שבו, הוא מחובר לשורש הרצון העצמי שלו שבנשמה, והוא מאוחד עם החכמה האלוקית הנגלית בתורה.

ט. ויקרא רבה ד ד; קהלת רבה יב ד. בר"ה כו סוע"א - 'מי שת בטוחות חכמה', אלו כליות; וברש"י תהלים קלט יג - הכליות חושבים כל המחשבות. וראה בשו"ת רשב"ש ס' שט, שהכליות משפיעות חכמה ושכל. וראה בברכות ז' א - כשהיו נפרדים זה מזה היו מברכים בין השאר 'וכליותיך תעלוזנה מישרים', והוא על שם הפסוק במשלי כג טז - 'ותעלוזנה כליותי', ובמהרש"א שם כתב, שהכליות שייכות ללימוד תורה בעיון ובמחשבה. בהסבר הקשר בין עצה ומחשבה לבין הכליות - ראה בכוזרי, מאמר ד, כה; ויש מי שהסביר, שהעצה היא דבר מכוסה, וגם הכליה עטופה בקרומים ובשומן, ובמובן זה היא מכוסה כמו עצה ומחשבה - אנציקלופדיה עברית, כרך כ, ע' כליה, עמ' 854.

י. וכמו שכתב בספר הפליאה (ד"ה מי שת בטוחות חכמה או מי נתן) בזה"ל: וראה והבן שע"י פעולתו בעצת הכליות נפעלת צורה המחזורת **מכתר עליון** וחכמה ובינה וז' ספירות, כי בערך שהכליות מקבלות מכל מה שלמעלה מהם הן מוסרין הקיבול ההיא שמקבלין אל העטרה ובה יוליד נפשו הכלולה מ"ס.

יא. ראה בספה"ק דובר צדק (קונטרס נר המצוות מצות עשה א') וז"ל: ועל זה אמרו לו דיש תורה תבלין רצה לומר החכמה שברא ה' יתברך באדם [כדרך שאמרו (בראשית רבה ס"א, א') באברהם אבינו ע"ה שהיה קודם מתן תורה דנעשו שתי כליותיו כשני מעינות ונובעות חכמה] ולכמה מאן דאמר היה איוב גם כן קודם מתן תורה (בבא בתרא שם). אלא דדרך זה קשה מאוד להגיע אליה וכמו שאמרו ז"ל (ויקרא רבה ב', א') על פסוק (קהלת ז', כ"ח) אחד מאלף מצאתי זה אברהם והיה שני אלפים אלו תוהו עד שניתנה תורה ונתרחב הדרך לכל באי עולם] שבכח חכמה שבמוחו יכול להתבונן ולמצוא דרך ה' ולנצח כוחות גופו מצד שמבין ויודע שזה רע לו ומטה אותם לדרך אחר.

יב. נדה ל ע"ב.

יג. כלומר, שבבחי' עיבור ראשון ספירות חב"ד מכוסים ומלובשים תוך מידות חג"ת, ומידות חג"ת כלולים בנה"י, שראשו של הולד מקופל ומונח בין רגליו.

יד. בין חכמי יוון שררה מחלוקת ביחס למעמדו של העובר: אפלטון סבר, שעובר במעי אמו הוא בעל חיים, שהרי הוא מתנועע בבטן וניזון; בעוד אנשי הסטואה סברו, שעובר במעי אמו אינו בעל חיים, אלא חלק מחלקי גופה של האם, וניזון כמו שניזון הצמח, ורק משנולד וקיבל נשמתו, הרי הוא נעשה בעל חיים (וראה מאמרו של א. אפטוביצר, סיני, יא, תש"ב-ג, עמ' ט ואילך - הע' 62-63).

למרות שהעובר לא נכנס בגדר 'בריה' (חזקוני וריב"א, שמות כא כב), מ"מ י"א שהוא קרוי 'נפש' (כך הוא בפשטות דעת הרמב"ם. אך ראה בשו"ת ציץ אליעזר חט"ו ס' יג בשולי המכתב, שהוכיח שדעת הרמב"ם שאין העובר בכלל נפש). וי"א שהוא בגדר טריפה עד שייולד, משום שאין בו חיות עצמית שלימה, ואין הוא בבחינת 'כל נפש' (הגרי"ב ז'ולטי, בהסכמתו לס' הרפואה לאור ההלכה, א, תש"מ).

טו. וכך איתא במדרש (בראשית רבה, פרשת חיי שרה פרשה סא): אמר ר' שמעון בן יוחי אב לא למדו רב לא היה לו, מאיכן למד את התורה, אלא זימן לו הקדוש ברוך הוא שתי כליותיו כשני רבנן והיו נובעות ומלמדות לו חכמה.

טז. כמו שכתב ר' צדוק הכהן בספה"ק פרי צדיק (ראש חודש אייר - אות ב): רק בכליות אמר יועצות והוא כמו שנאמר הן אמת חפצת בטוחות ובסתום חכמה תודיעני ובטוחות, היינו כליות. והוא על פי מה שכתב בזוהר הקדוש (סו"פ צו) כי עשית פלא עצות מרחוק, פלא כמה דכתיב ויקרא שמו פלא, עצות כדא דאת אמר יועץ מרחוק דכתיב מרחוק ה' נראה לי, והיינו שהשם יתברך נתן בכליות פלא יועץ מאור הראשון שנקרא פלא שיוכל להגביר הכוליא הימנית היועצת לטובה, וזה שדרשו במדרש (בראשית רבה פ' צה) באברהם אבינו ע"ה נעשו ב' כליותיו כב' כדן של מים והיו נובעות תורה וכו', ולא אמר שנתן חכמה בלבו או במוחו ששם משכן החכמה, אך על פי השכל איך היה אפשר להשיג כל התורה שהוא מן השמים, אך ב' כליותיו שהם פלא יועץ הם היו נובעות חכמה והשיג כל הדברי תורה.

מורגש - נגד הכוח המוטבע בו, וכלשון המקרא: "וישלח אברהם את ידו", כי היה צריך לשלוח את ידו בשליחות מיוחדת".

סור מרע ועשה טוב

מובא בזוהר הקדוש¹ כי שתי הכליות מכוונים כנגד שתי המידות: נצח והוד².

יז. בראשית כב י.

יח. וכן כתב בספה"ק אוהב ישראל (ליקוטים חדשים - פרשת לך) בזה"ל: מה שהקשו הקדמונים מפני מה לא מל אאע"ה א"ע טרם שנצטווה מפי הגבורה הלא אמרו חז"ל (יזמא כח): שקיים אברהם אבינו את כל מצוות התורה ואפילו דקדוקי סופרים וא"כ מדוע לא עשה המצוה הזאת בעצמו מבלי צוות ה' עכ"ל. והנה צריך לדעת מנין בא לו הידיעה לאאע"ה להבין את התורה"ק טרם שניתנה, כי לא היה בשני האלפים הראשונים שום התגלות התורה רק סודות ויחודים עליונים ואח"כ כאשר נמסר לנו התורה"ק ע"י משה רבינו במעמד הר סיני הנק' תורה שבכתב. אז נתגלה לנו דקדוקי מצות ע"י לבושי התורה הנק' פרד"ס וע"י י"ג מדות אשר נמסר לנו בע"פ וזהו נק' תורה שבע"פ. אכן שורש הדבר, כי אאע"ה מאז הכיר את הבורא ב"ה וב"ש שיעבד נפשו ורוחו ונשמתו לעבודתו ית"ש שלא לעשות שום תנועה קלה באחד מאבריו להנאת עצמו וכל כוונתו היה לעשות נחת רוח ליוצרו. ועי"ז נתקשרו כל הרמ"ח איבריו בשורש העליון להיות מרכבה להשכינה הק' וע"י האיברים השיג את כל מצוות התורה כי רמ"ח איברים של אדם הם רמ"ח מ"ע ושס"ה גידיו הם מצוות ל"ת. וע"י כל אבר ואבר נגלה לו שורש המצוה השייך לאותו אבר ולזה קודם שמל א"ע לא נתגלה לו שורש מצוות מילה כי עדיין היה אז האבר מכוסה. ואח"כ כאשר חתך את הערלה אז ראו עיניו שורש המצוה הזאת ע"י אבר השלם והבן. ועפ"ז נוכל לפרש הפסוק (בראשית כב, י). וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו. ולכאורה תיבת וישלח אברהם את ידו הוא למותר ולא היה צריך לכתוב רק ויקח את המאכלת. ועוד איך שייך ענין שליחות אצל יד הלא הדבר תלוי ברצון אדם לעשות עם איבריו כרצונו. אך הפי' הוא כאשר אמרנו כי כל עשיות של אאע"ה לא היה להנאת עצמו בלתי לה' לבדו. ובזה נתקשרו כל רמ"ח איבריו לעבודתו ית'. והנה כאשר רצה אאע"ה להעלות את יצחק בנו עולה לה' וזה לא היה רצון הבורא רק להעלותו ולא לשחוטו לכך היה צריך אאע"ה לכוף את ידו לעשות שליחותו וזהו וישלח והבן.

ובספה"ק ייטב לב (ויחי) איתא בזה"ל: דכתיב בפרשת עקידה (שם כב, יב) וישלח אברהם את ידו ויקח וגו' ויאמר אל תשלח ידך אל הנער ואל תעש לו מאומה, שהוא כפל ענין במלות שונות. ושמעתי פירוש נכון על שם הרב הצדיק הקדוש מהו' מנחם מענדל זצ"ל מרימנאב כי מצינו שהיה אברהם אבינו מקיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה (קידושין פב.), ומהיכן ידע והשיג מצותיה של תורה, הענין הוא, כי רמ"ח מצוות עשה ושס"ה לא תעשה נגד רמ"ח אברים ושס"ה גידים שבאדם (זוהר וישלח קע ע"ב). וכל כך היה אברהם אבינו מקדש ומטהר ומזכך את עצמו מכל סיג ופגם עד שכל אבר היה משיג בעצמו המצוה השייך לאותו אבר, ומשתוקק ונכסף לקיימו בפועל, וכמו כן כל גיד השייך לו, על דרך דכתיב (תהלים לה, י) כל עצמותי וגו'. ולפי זה תקשה מה דקאמר וישלח אברהם את ידו, משמע שהיה שולח ומכריח את ידו ליקח את המאכלת, והלא כיון שאמר לו השם יתברך (לעיל כב, ב) קח נא את בנך כו', היה לה להיד להשתוקק ולכסוף לילך מעצמה למצות המקום ליקח את המאכלת לשחוט כו'. אבל התירוץ לזה כי באמת כתיב (יזמיה יט, ה) ולא עלתה על לבי, ודרשו חז"ל (תענית ד.) זה עקידת יצחק, ולא היה רק נסיון, ולא אמר לו השי"ת רק העלהו, ולא היה הרצון לשחוט ח"ו, וכדאיתא במדרש (ב"ר נ, ח) שאמר לו עליתו אחתינה. רק שנעלם הדבר מאברהם והיה סבור שהרצון לשחוט, למען יעמוד בנסיון, ולזה הוצרך לשלוח את ידו ולהכריחה. וזה שאמר לו המלאך אל תשלח ידך, כלומר אל תכריח את ידך ליקח המאכלת לשחוט, כי מה שאינה נכספה מעצמה הוא כי באמת ואל תעש לו מאומה כי עליתו אחתינה, ע"כ דבריו הקדושים.

ועי' עוד בספה"ק שם משמואל (במדבר, שבועות ליל א'): ואף כי אין לנו עסק בנסתרות, מ"מ כל פטופטי דאורייתא טבין. ויש לפרש עפ"י פשוט, הדנה מ"ש כאן דעשי' בבינה לא חדת היא, וכבר למדנו זה מדברי האריז"ל בסוד אומר ועושה אומר בחכמה ועושה בבינה, וכן הביא הרמ"ז בכאן כולם בחכמה עשית, ופי' כולם שרשם בחכמה ועשית בבינה. הגם כי בכ"מ העשי' הוא במלכות ובינה הוא בלב כמ"ש הלב מבין, מ"מ י"ל ששני מיני עשי' הם. יש עשי' שהיא באברים בכוונה לעשות וכענין שכתוב וישלח אברהם את ידו, ויש עשי' הבאה מחמת בינת הלב שכ"כ נתעצמה הבינה שבלב עד שהאברים מעצמם נמשכים לעשות ולא יצטרך לכוון לעשות, וכמו כשרואה כותל נופל איננו נצרך לכוון ולשלוח את רגליו לסור מן המקום שלא יפול עליו הכותל, כי באשר הדבר ברור בלא שום ספק שאם לא יסור מן המקום יפול עליו הכותל ויריץ את גולגלתו וא"צ לזה ישוב הדעת, כן הוא נמי בענינים אשר מצד התעצמות בינת הלב יודע ומבין שכך צריך להיות בלתי שום שקלא וטריא.

ויובן עוד יותר על פי דברי כ"ק זקני האדומו"ר הגדול זצלה"ה מקאצק בפסוק וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו, היינו שהוצרך לשלוח את ידו ולא היתה היד נמשכת מעצמה לעשות, כי מחמת שבאמת לא היתה כוונת השי"ת לשחוטו אלא להעלהו בלבד, לא היתה היד נמשכת מעצמה לעשות פעולה זו והוצרך לשליחת ידו, כי בכ"מ היתה ידו של אאע"ה נמשכת מעצמה לרצון השי"ת, עכ"ד.

יט. ח"ג צו ע"ב; רצו ע"א, ובהקדמת תקו"ז (יג ע"ב), וראה תניא אגה"ק טו.

כ. בזוהר הקדוש ישנם עוד ארבע הקבלות בגוף האדם לנצח והוד: א. "תרין שוקין" (הקדמת התקו"ז - פתח אליהו). ב. "תרין פלגי גופא [-שני חצאי הגוף]" (זהר ח"ג רלו ע"א). ג. "תרין בעיני" (שם צו ע"ב; רצו ע"א, ובהקדמת תקו"ז). ד. "תרין שפונן" (זהר חדש לד ע"ב).

בעולם, כידוע, יש 'טוב' ויש 'רע'. בהשקפה ראשונה, נתפס הרע כמציאות שווה לישותו של ה'טוב'. אולם, לפי הבעל שם טוב^{כז}, ה'טוב' משקף את אחדות ההוויה האלוקית האינסופית, וה'רע' את תפיסת המוח האנושי המוגבל החווה את כל ההוויה כנפרדת ועומדת לעצמה. ואם כן, אין הרע אכן מהוה ישות כלשהי, אלא הוא רק הדרך בה חווה האדם את המציאות כרבת-פרטים נבדלים אחד מרעהו.

עבודתנו עלי אדמות היא: לסור מה'רע' [קרי: פירוד] ולהתחבר ל'טוב' [קרי: אחדות ההוויה האלוקית], כמאמר דוד המלך בספר תהילים: "סור מִרַע וְעֲשֵׂה טוֹב בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרַדְפֵהוּ"^{כח}. כלומר, ההכרה ב'טוב' ובאחדות ההוויה האלוקית המשמשת כבריח תיכון וחיות פנימית לכל הברואים - מהווה בקשה וכמייה ל'שלום' המתאר את אחדות הנפרדים^{כט}.

נצח והוד - טוב ורע

ישנם שני דרכי התייחסות לעולם הגשמי והפיזי הנראה לעינינו, שבאמצעותם יכול האדם להתנתק מראייה באופן של 'רע' ופירוד - להסתכלות בצורה של 'טוב' ואחדות אלוקית, הם נקראים: נצח והוד.

מידת הנצח מתארת הבסה ומיגור של כל המעכבים את הבאת ביטויה העצמי של האישיות,

כתוצאה ממשיכה עמוקה ופנימית לקיום תמידי ונצחי של מהותה הפנימית של הנפש.

לעומת זאת, מידת ההוד מתארת את ההיפך מזה, כלומר, היכנעות והתבטלות אמפתית לכל הכוחות המונעים את פריחתה ושגשוגה של עצמותיות הנפש, תוך הכרה מוחלטת באי-הניגודיות הקיימת - הניכרת לאחר העמקה בפנימיות הדברים.

ובנוגע לענייננו, נצח מבטא היבדלות מוחלטת מעולם החומר והטבע ללא התעסקות עמו, ואילו הוד מתאר את התפיסה כי אין החומר מהווה מציאות בפני עצמו^ל, אלא הוא הדרך בו אנו מזהים את הישות האלוקית המסתתרת בהיחבא^ל - באמצעות רבדים חיצוניים ופיזיים.

זוהי המשמעות הפנימית של אותו מאמר חז"ל שהובא לעיל - 'שתי כליות יש בו באדם, אחת יועצתו לטובה, ואחת יועצתו לרעה' - כי בכליות האדם מונחים שני הכוחות - נצח והוד, כי כליה אחת נותנת לאדם את כוח החיבור לטוב, הכולל גם ניתוק מוחלט מן הרע - בבחינת נצח, והשנייה, נותנת את כוח ההזדהות עם הטוב המסתתר מאחורי הרע, בבחינת הוד^ל.

יכין ובוועז

בספר מלכים^ל מובא, כי בפתח בית המקדש הראשון הקים שלמה המלך שני עמודי נחושת, גובהם

כא. כפי שכתב בספר צוואת הריב"ש (טז ע"ב, וכן בספר אור תורה) וז"ל: יש לתמוה מה שכתוב בתורה 'והנה טוב מאוד' וכתוב כמה פעמים 'כי טוב' במעשה בראשית, ובמשנה תורה כתיב (דברים ל, טו) 'ראה נתתי לפניך את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע', מהיכן בא הרע, אבל אין לפרש כמו שאנו אומרים רע ממש, אלא הרע הוא גם כן טוב רק שהוא מדריגה תחתונה מטוב הגמור, וזה רמוז בזוהר (עין זוהר בראשית מט): מלעיל ומלרע, וזהו שכשפועלים טוב אז הרע גם כן נעשה טוב, אבל כשחם ושלום חוטאים אז נעשה רע ממש, למשל המטאטא שמכבדין בו הבית הוא עשוי לפנות את הבית, והוא טוב קצת, אבל הוא במדריגה תחתונה, ועל כל פנים טוב הוא, וכשצריך להכות בו את התינוק כשהוא חוטא, אז המכבד הוא נעשה רע גמור, ומכין בו את התינוק.

כב. לד טו.

כג. ראה מש"כ רש"ר הירש (בראשית פרק יא): טול לדוגמה את השופט שנזכר לעיל. בגרמנית הוא קרוי Richter הוה אומר: הוא נותן לדברים את הכיוון (Richtung) הראוי; הוא פוסק (entscheidet) ומפריד (scheidet) ואילו השופט בישראל הוא שופת שלום; הוא מביא לידי אחדות ויוצר סדר הרמוני ("שפט", "שפד", "שפת"); והוא מעמיד כל איש במקום הראוי לו ביחסו עם זולתו.

כד. וכן כתב בספה"ק בני יששכר (חודש ניסן מאמר ט' אות ב) וזה לשון קדשו: כתבו תלמידי הבעל שם טוב. וכשימצא הטובה באותו הדבר הרע, הנה הוא בירור הטוב מן הרע וממילא יתבטל הרע, כי רע אין לו מציאות בפני עצמו.

כה. "אכן אתה קל מסתתר" (ישעיה מה טו).

כו. ראה בספר קהלת יעקב (ערך משנה) שכתב כי עין הדעת טוב ורע הוא כנגד נצח והוד דז"א, כי נצח - טוב, והוד - רע.

כז. מלכים א, פרק ז, פסוקים טו-כ.

היה שמונה עשרה אמות^כ, היקפם שנים עשר אמה^{כט}, וראשם היה מגולף בצורת שושן^ל.

בניאורם של שני שמות אלו - יכין ובועז - נאמרו פירושים רבים^{לב}. על פי תורת הקבלה^{לז} יכין ובועז הם ספירות נצח^{לח} והוד^{לח}.

באופן יוצא דופן, מציין הכתוב כי לשני עמודים אלה ניתנו שמות: "וַיִּקְרָא אֶת הָעֲמֻדִים לְאֵלֶם הַהֵיכָל, וַיִּקְרָא אֶת הָעֲמֻד הַיְמָנִי וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יְכִין וַיִּקְרָא אֶת הָעֲמֻד הַשְּׂמָאלִי וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ בְּעֻז"^{לא}.

משמעותם הפנימית של שני עמודים אלו, היא אותם שני עבודות הנזכרים - נצח והוד - יכין מבטא כוונות ודריכות להילחם עם הרע, ובועז מתאר את הבוז והלעג למציאותו של העולם הגשמי, המעמיד פנים כאילו הוא עומד בכוחות עצמו, בעוד שלמעשה אין לו מציאות בלא חיות הבורא המחיה אותו באופן תמידי^{לב}.

בבתי כנסת רבים, בנויים ליד ההיכל עמודים עיטוריים המזכירים את יכין ובועז.

כח. כ-8 מטר.

כט. כ-5.4 מטר.

ל. ישנם הטוענים כי שושן זה הינו השושן הצחור. השושן הצחור הוא גאופיט (טמיר נָצֹן) ממשפחת השושניים (משפחה בסדרת השושנאים) בעל בצל גדול ופרחים לבנים גדולים.

לא. מלכים א ז כא, וכן דברי הימים ב ג יז.

לב. שבעה פירושים נאמרו בזה, ואלו הן:

א. הפירוש הנפוץ הוא כי העמודים נקראו על שמות אישים חשובים בתולדות עם ישראל. בועז היה סב-סבו של שלמה המלך ("בועז הוליד את עובד. ועבד הוליד את ישי, וישי הוליד את דוד", מגילת רות פרק ד, פסוקים כ"א-כ"ב), ויכין היה בנו של שמעון (בראשית מו י, "ובני שמעון ימואל וימין ואהר ויכין ויצח וישאל בן הפנענית).

ב. אחרים מצאו בשם "יכין" את השורש המצביע על 'כוונות' ובשם "בועז" שילוב של 'בו' ו'עוז'. כך ששניהם שמות נרדפים לעמודי התמך בבניין.

ג. הפירוש המיוחס לרש"י לספר דברי הימים, מביא בעקבות המדרש שני פירושים:

יכין ובועז - יכין על שם מלכות בית דוד שנמשל לירח כדכתיב "כירח יכון עולם" (תהלים פט לח) בועז - כנגד השמש שהוא יוצא בגבורה ועוז שנאמר "ישיש כגבור לרויך" (שם יט ו)

ד. פירושו השני של רש"י הוא, מכיון שחירם שהיה מבני דן (מאימו) עשה את העמודים, קרא את האחד יכין על שם אביו שמשון שנאמר בו: "וילפת שמשון שני עמודי התוך" (שופטים טז א) ושלמה קרא לשני בועז, על שם זקנו בועז (דברי הימים ב ג יז).

ה. הרד"ק מסביר ששמות העמודים היו לסימן טוב: יכין, שיכון הבית לעולם, ובועז, שיתן האל בו העוז והקיום.

ו. הרלב"ג טוען שהעמודים נעשו על פי תורת הסוד. בכיוון מעין זה מפרש גם המלבי"ם. לשיטתו העמודים ושמותיהם רומזים לשתי דרכי הנהגת העולם של הבורא. בועז רומז לדרך הטבעית - חוקי הטבע שנקבעו משישת ימי בראשית. לעומתו יכין רומז להנהגה הניסית שיעשה ה' לפי הצורך והמצב.

ז. באנציקלופדיה המקראית מובאת ההשערה שמדובר בקיצור של שם כגון בְּעֻזָּה (בדומה לשמות בְּסוּדָּה, בְּצֻלָּה). עוד נזכרת שם ההשערה כי השם גזור מן השורש הערבי ב-ע-ז שפירושו 'להיות זריז, חריף'.

לג. כפי שכתב הרמ"ק בספרו פרדס רמונים (שער כג פרק ג): גולת הכותרות כבר נודע כי הם על ראש העמודים שעשה שלמה בבית המקדש. וקראם יכין ובועז והם נגד נצח והוד ועל ראשם גולת הכותרות והם נגד גדולה גבורה" זו לימין וזו לשמאל ולכן הגדולה נקרא גולת הימנית וגבורה גולת השמאלית. אמנם היסוד נקרא גולת הזהב היא המריקה השמן הטוב בראש המנורה. והזהב הטהור מצד הדין. כנדרש בשער פרטי השמות בשם אלקים.

לד. ספר הפליאה, ד"ה נצח למה נקרא נצח.

לה. שושן סודות אות רנא.

לו. ועי' מש"כ בספה"ק שפת אמת (ליקוטים - לחנוכה): וזהו ב' העמודים יכין ובועז נצח והוד נצח בחי' נצחיות והרמת קרן אורך ימים בימינה דהיינו עולם ארוך שנתארך ונמשך מחכמה מזרח ודרום כמ"ש בכוונות בחי' שמן כו' עיין שם, ולכן מזוזה בימן

על פי שנים עדים יקום דבר

כל תהליך של פסק דין המתקיים בבית הדין, מקביל הוא לתהליך החדרת מסר רוחני כלשהו או כל שיפוט עצמי אחר - אותו עובר כל אדם בתוככי נפשו. **שלושת** הדיינים הדנים ומכריעים את הדין מקבילים לשלושת המידות הראשונות [חסד גבורה ותפארת] המשמשים כמתן הביטוי לשלושה כוחות התודעה [חכמה בינה ודעת] הדנים ושוקלים באמיתתם של טענות, שני העדים המבררים ומבססים את האמת על תילה משקפים את שני המידות המוטבעות המדוברות עד כה: נצח והוד, התובע מסמל את מידת היסוד, ואילו הנתבע את מידת המלכות.^{לז}

החוליה הכי מכריעה ומוחצת בתהליך הדיון - אשר בה תלוי הפסק הסופי, היא עדות העדים.^{לט}

וכך נאמר בתורה: "על פי שני עדים יקום דבר"^{לז}, תקומתו ומימושו של ה'דבר', נשלם על פיהם של שני העדים.

כך גם לגבי נפשו של האדם, למרות שהרגשות ורחשי לב [=חג"ת] מהווים האצה לא פשוטה ליישום מטרות וביצועם, מכל מקום השלב הסופי [=מלכות] תלוי הוא במערכת האינסטינקטיבית של האדם [=נה"י], ביצרי ודחפיו האימפולסיביים, העומדות ותלויות בחלקו התת-הכרתי של מוח האדם [=כתר].

על מנת לבסס את מערכת ה'נה"י' אף היא, כך שתפעל אך ורק על פי רצונו של הבורא באמונה שלימה ובקשר אדוק, על האדם לייצר התניות ומוסכמות

שנאמר בה למען ירבו כו' והיינו עצמיות החיות שזה דבר קבוע והוא נצחיות כמו שכתוב נצח ישראל לא ישקר כו' והוד הוא תוספות פאר והידור זה בא על ידי עבודת האדם ועיקרה ההכנעה כנ"ל, ולכך עולת ויורדת כפי זכות הדור, ולכך איהו בנצח והוא הוד בימות החול שתלוי בעבודתינו כנ"ל, וזהו משמאלה עושר וכבוד כי זהו ההידור יותר שבא על ידי הכנעת האדם כנ"ל ולכך נותן עשירות באמת גם כן כי כיון שבא על ידי עבודתנו נמשך יותר צרכינו במקומינו בעולם הזה עתה גם כן, ויותר ביאור על ענין הנ"ל כי הרוצה להעשיר יצפין דכתיב הצפוני ארחיק מכם דרשו חז"ל על היצר הרע שצפון כו' והענין כי זה שנאמר טוב מאוד טוב יצר טוב מאוד על יצר הרע היא תמצית הענין בקיצור כי עיקר תיקון השלם להיות ה' מלא עד קוצי דהה"א בתראה בבחי' רגלי' כו' יהי' התיקון שלם, ושם ההסתר והחושך לכך התיקון שם טוב מאוד יותר משוב הפשוט ולכך נק' צפון שנסתר הקדושה והיינו שמגיע הקדושה גם במקום שנסתר ומכוסה מלמעלה, וזה סוד עורי צפון שהוא אור הנסתר שצריך להתעורר ולהגלות, וז"ש קדשי קדשים שחיתתן בצפון כי לפי גודל הקדושה יותר ההצפן וההסתר יותר כנ"ל, ולכך הרוצה להעשיר כי על ידי שבא בבחי' הצפון והיינו על ידי מעשיו זה נקרא עושר דמאן דאכיל דלאו דילי' כו' כי אין עשירות הריבוי כמו שאמרו השמח בחלקו, בחלקו דייקא מעצמותו זה נקרא עושר וזה בא מצד השמאל שתלוי בעבודת האדם כנ"ל.

לז. כמש"כ בספר קהלת יעקב (ערך דין): סוד הדין של הבית דין כלול מז' המדות, שהדיינים ג' הם חסד גבורה תפארת, והעדים הן נצח הוד, כמו שכתבתי בערך עדים ע"ש באורך, והבעלי דינים הן יסוד ומלכות, יסוד הוא התובע והמלכות הנתבע, והדיינים פוסקים הדין על פי עדותן של עדים, כמו שאמר (דברים י"ז ו) על פי שנים עדים, מפיהן שבפה סוד השפתים תרין שפון הן נצח הוד, והן השחקים ששוחקין מן, עיין בערך שחקים, ועל ידי זה נברר הדין בדעת של הבית דין, והדיינים מעלין הדין אל הבינה על ידי שמתבוננים בה ומתחכמים לידע משפט האמת, הרי מעלים הדין לג' ראשונים חכמה בינה דעת, ושם נמתק הדין ובא שלום עם המשפט, וזה שאמר (זכריה ח' ט"ז) אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, אמת סוד הבינה, אהיה פעמים אהיה גימטריא אמת, משפט תפארת, שלום יסוד, שהיא בשעריכם על ידי שעריכם שהן העדים נצח הוד שנקראים שערים, ומזה יובן מה שאמרו רז"ל (שבת י') כי הדין דין אמת לאמתו כאלו נעשה שותף להקדוש ברוך הוא למעשה בראשית, כי סוד מעשה בראשית הן ז' ימים, והקדוש ברוך הוא תקנם על ידי חכמה בינה דעת כמו שאמר הוי"ה בחכמה יסד ארץ, כי כן הדין על ידי חכמה בינה דעת מברר הד' מדות.

עוד כתב שם (ערך עד): עדים הן בחינת נצח הוד, ועל כן אמר (דברים י"ט י"ז) ועמדו שני האנשים שהן העדים בחינת נצח הוד רגלין והעמידה, ועל כן נקרא עד כמו שאמרו רז"ל (סוטה ב' ו"א ע"ב וסנהדרין ל'). כל מקום שנאמר עד הוא שנים, שכן נצח הוד הן נחשבים לאחד והן תרי פלגא דגופא רמ"ז בפרשת תשא, ולפי מה שכתבתי נראה שבדין נכלל כל הז' מדות חסד גבורה תפארת הן חכמה בינה דעת, נצח הוד העדים, התובע והנתבע הן יסוד ומלכות, שהזכר יש לו רשות לתבוע בפה, מה שאין הנוקבא והבן.

לח. ונחלקו הדעות אי הוי נאמנות העדים גזיה"כ או סברא, דלדעת הרמב"ם (יסודי התורה פ"ח ה"ב) הוי גזירת הכתוב. וא"כ הוי הנהגה, כלומר אנו רק פוסקים את הדין, אך המציאות עדיין לא ידועה לנו, וכן כתב ג"כ בשו"ת חתם סופר (אה"ע ח"ב קלא ד"ה ואב"ע). אבל דעת הנתה"מ דהוי סברא, שלא נאמר ששני העדים משקרים (נתיבות המשפט סי' קמה סק"ב), וא"כ הוי בירור המציאות האמיתית (קובץ הערות סג-ג. ובגידולי שמואל (בבא בתרא לא: ד"ה ב' כיתי עדים המכחישות) תלה בשתי אפשרויות אלו מחלוקת אמוראים, וראה בספר חוק המלך (יבמות ט ד"ה ולכן) שחקר בין שתי אפשרויות אלו גם בדעת הרמב"ם, דשמא הגזיה"כ רק מגלה שאפשר לסמוך על סברת הבירור. וכן חקר השערי יוסר (ש"ו ו) האם עדים הם בירור, או נתינת כח לבית דין לכופף את הנידון.

לט. דברים יט טו.

עולם הטבע נברא בשביל שתי מטרות: מחד, על מנת להתגבר עליו ולהביס אותו, ומאידך, לזהות את האלוקות המסתתרת מאחוריו.

האדם צריך להפעיל את המידות המוטבעות שבו (=יצרים) כך שיהיה בכוחם למגר ולנצח כשצריך, ולהודות ולהתבטל בשעה הראויה לכך.

בספר הקדוש תולדות יעקב יוסף, בתחילת פרשת אחרי מ^א, מאריך ומרחיב אודות הכרחם של שני

חדשים בתת-התודעה שבו, ולקבל על עצמו עול מלכות שמים - שתשפיע על מידותיו המוטבעות בשתי האופנים: נצח והוד.

בכל לבבך - בשני יצריך

וכך שנו חכמינו ז"ל במשנתנו^מ: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, שנאמר: וְאֶהְבֶּתָּ אֶת הוִי"ה אֶלְקִיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וגו'. בכל לבבך - בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע".

מ. ברכות נד ע"א במשנה.

מא. וז"ל: ונראה לי דאיתא בזוהר (ע"י ח"א קע"א א), וירא כי לא יכול לו ויגע בכף יריכו (בראשית לב, כו) אינון סמכין דאורייתא וכו'. וכמבואר ביששכר וזבולן שהם בחינה זו, שזה ה' עוסק בתורה שהוא בימין, וזבולן[ן] ה' עוסק בעושר שהיא מצד שמאל, וכמ"ש בלקוטי תורה בחלום יוסף וג' שרים, כי מוח החכמה המתלבש בנצח הוא בימין, ומוח בינה שמשם העושר והמזונות מתלבש בהוד וכו', יעו"ש.

וזה נ"ל על דרך מ"ש חז"ל כי נצח והוד תרי פלגי גופא וכו'. ור"ל שהוא ללמדינו מוסר שאי אפשר לאחד בלא חברו, וכמ"ש בזוהר (ח"א רח א) דעביד הקדוש ברוך הוא שיהי' זה עני תלמיד חכם, וזה עשיר עם הארץ, כדי שיזכה זה על ידי זה. דאם לא כן תיקשי שאלת המין אם אלדיכם אוהב עניים וכו' (ב"ב י א). וז"ש בצחות לשונם דאינון תרי פלגי גופא, העשיר שאינו מחזיק הת"ח, והת"ח כשאין מחזיקין בידו, אין שום אחד מתקיים, כי לא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן (תנחומא בשלח כ). לכך החכם שהוא קו החכמה שהוא נצח, והעושר קו הבינה בהוד, וצריך שיתחברו שניהם לגוף אחד, ואז יש סמכין לאורייתא, ואם לאו הרי אינון תרי פלגי גופא, ואתי שפיר.

ונודע מ"ש בזוהר (ח"ג נד ב) ובכתבים בלקוטי תורה פ' ויקרא, כי נדב ואביהו[א] אינון תרי פלגי גופא, דלכך נטל פנחס נשמת שניהם שהם נחשב לאחד כמ"ש בזוהר יעו"ש.

וז"ש (במדבר כה, יב) הנני נותן לו בריתי שלום וכו'. כי נודע על פי ששמעתי מרבותי כי המחבר ב' דברים יחד נקרא שלום, ולכך נקרא היסוד שלום לסיבה זו, ומבשרי אחזה אלדי, וג"כ כשיש פירוד בין אנשים ואדם המחברן נקרא רודף שלום. וסבת חטא נדב ואביהו שלא נטלו עצה זה מזה (ויק"ד כ, ח) שנאמר (ויקרא י, א) ויקחו איש מחתנתו, והי' פירוד ביניהם, ופנחס שתקן זה וניתקן על ידי שניתן לו ברית שלום, לחברן בחי' נשמת נדב ואביהו לחד גופא, וא"ש.

ובזה יובן אחרי מות שני בני אהרן, שהוא ללמדינו מוסר והשכל כי סיבת התמוטטות וירידתן ממדריגתן בעבודת ה' המכונה לכהן שהוא אהרן, הוא לסיבה שהם נחלקים לשניהם שהם נדב ואביהו, שהם ב' פלגי גופא נצח והוד, שצריך שיתחברו זה עם זה וכנ"ל, ולסבה זו ובקרבתם לפני ה' וימותו, שכל היורד ממדריגתו נקרא מיתה, כנודע ממ"ש (וימו)ת וימלוך בז' מלכים - אשר זה גורם שכל המתקרב לעבודת ה' נודד לחם איה (איוב טו, כג), וגם כמ"ש חז"ל (נדרים סד ב) עני חשוב כמת, וכדמשני בסנהדרין (נב א) כעין מיתה, והיינו כפי מוסר שזכרנו.

וכדי לתקן זה אמר דבר אל אהרן אחיך, כי נודע משה ה' מלך ישראל, שנאמר ויהי בישורן מלך (דברים לג, ה). ואהרן ה' כהן משרת ה'. ובחי' המלך הוא מבינה שהיא מלך העולם, וגם מלכות מצדה נק' מלכות, שמשם העושר והמזונות ופרנסה. וכנהני ד' הוא מחכמה הם התלמידי חכמים. והזהיר הפסוק שיהי' אחיך, שיהי' חיבור לשניהם, וגורם חיבור למדות עליונות שזכרנו. וזה ענין רבי מכבד עשירים (עירובין פו א), לחבר ב' מדות חכמה ועושר. וזה שאמרו חכמה בינה תרין ריעין דלא מתפרשין, ודו"ק.

אך מי צריך אזהרה יותר אם החכם או העשיר שיתחברו, יבואר הפסוק ואמר ואל יבוא בכל עת וגו' בזאת יבא וגו'. והענין, כי יש י"ד עיתים טובים, וי"ד עתים רעים שזכרם שלמה המלך ע"ה בקהלת (א). כי זה לעומת זה עשה אלדים (קהלת ז, יד), ולכך יש בעשיר ב' בחינות, האחד מה שזכר בזוהר (ח"ב סה א) יש רעה חולה ראיתי עושר שמור לבעליו (קהלת ה, יב), ופ"י בזוהר שהקליפה אינו נותן לו שליטה על ממונו, כדי שיהי' שמור לבעליו הראויין לו, בסוד יכין רשע וצדיק ילבש (ע"י איוב כז, יז), והקליפה נקרא רעה שאינו נותן לו לשלוט בממונו כמו חולה וכו', יעו"ש.

ובכלל י"ד עתים עת לבקש ועת לאבד, עת לאהוב ועת לשנוא, עת מלחמה ועת שלום. והקשה האלשיך מאי טעמא לא כתיב למ"ד באלו ב' עתים כמו בכלן, והל"ל עת למלחמה ועת לשלום. ופירש הוא ז"ל דפירושי קמפרש יעו"ש. ולדברינו יבואר ג"כ (דפירושו) [דפירושי] קמפרש על דרך הנ"ל, דקאמר עת לשנוא, והיינו עת מלחמה אז הוא עת לשנוא, אבל בעת שלום אז עת לאהוב, ולכך קאמר שניהם יחד בלי למ"ד, ובלי ו' עת לשנוא עת מלחמה, ופירושי קמפרש - כשראית שיש פירוד בינך לבין

העשיר אז ראוי שתהי' שונא בצע, שהוא עת לשנוא הנאת ממנו להתאמץ ולהשתדל על פי השתדלות רב כדי שתהנה ממנו, דזה אינו ראוי ליהנות ממנו, שאין שרשו ראוי להתחבר בך שתהי' עמו ב' פלגי דגופא לאחדים. אך בעת שלום שהוא חיבור נצח והוד ב' פלגי דגופא, ראוי לאהוב לקבל ממנו, שבזה נעשה סמכין לאורייתא.

ואם כן ע"כ אין האזהרה לתלמיד חכם שיתחבר עם העשיר לקבל ממנו ובזה נגמר הייחוד הנ"ל, דזה אינו, דאם העשיר מרחיק את עצמו ממנו, אסור לקבל ממנו שיהנה מנכסיו, שהוא מן י"ד עתים רעים הנ"ל אשר צריך להתרחק מהם. וע"כ האזהרה על העשיר שיקרב את עצמו אל הת"ח להנהונו מנכסיו, כמו בזבולן ויששכר, שאז נגמר הייחוד כשיש התעוררות תחלה מצד שמאל אשר מצפון משם זהב יאתה (איוב לז, כב), בסוד שמאלו תחת לראשי (שה"ש ב, ו), ואז אחר כך וימינו תחבקני, שהוא אהבת הת"ח מצד הימין להעשיר שהוא משמאל, ולא שיתעורר אהבה תחלה הת"ח להעשיר שיהנה ממנו.

ובזה יובן ואל יבוא ב"כל ע"ת אל הקודש. כי יש י"ד עתים טובים, ולעומתן י"ד עתים רעים, וז"ש ואל יבוא בכל ע"ת, רק עת שלום אז עת לאהוב, אבל עת מלחמה שיש פירוד בין החכם הנקרא קדש מצד החכמה כנודע ובין העשיר. רק כשיש התעוררות אהבה תחלה מהעשיר שהיא בשמאלו, כי בזאת שהיא מלכות הנקרא זאת שהיא מתעוררת תחלה מצד שמאל, אז יבוא אהרן שהוא ימין אל הקודש פנימה, שנגמר הייחוד, ותן לחכם ויחכם כי קצרת, וק"ל.

וראה עוד מה שכתב שם עוד בזה הלשון: מוסר ב' נלמד מן ב"ני וגו'. דנודע כי נצח והוד נק' בני וכו', וכאשר יש סמכין לאורייתא אזי כל אחד חי וקיים, כמו ביששכר וזבולן, שזה הצליח בתורתו וזה בסחורתו, וכאשר בארתי פירוש הש"ס דברכות (ג ב), עמך ישראל צריכין פרנסה, והשיב יתפרנסו זה מזה וכו', יעו"ש. ונודע כי נדב ואביהוא הם סוד נצח והוד, שנק' תמכין לאורייתא.

ובזה יובן אחרי מות שני בני אהרן, שהיו תרי פלגי גופא, נחלקין לשנים, מה שהיו ראוי להיות אחד, ר"ל שהם נצח והוד תמכין לאורייתא, כשירדו ממדריגתן ר"ל שישפיעו זה לזה זה בעשרו וזה בתורתו, וכשירדו וכו', גם הם וימותו, בין הת"ח ובין העושר, וק"ל. וז"ש (בראשית לב, לב) ויזרח לו השמש, שעל ידי שנתרפא וחזר לתמוך הת"ח, אז גם לו יזרח השמש להשפיעו, וק"ל.

וראה עוד מה שכתב בספה"ק דברי חיים (מועדים - לזאת חנוכה פרשת מקץ) בזה"ל: והנה המזוזה הוא לרמז שכל רכושינו ובתינו משועבדים להבורא ב"ה וב"ש, כי הכל ממנו ולא כח ידנו עשה זאת, כמבואר בשערי קדושה להראב"ד ז"ל. ולכן הוא בימין (שבת כב). לרמז כמו שימין הוא עיקר לאדם, כמו כן המזוזה, יחוד השם ומצותיו אשר כתיב במזוזה הוא העיקר, וללמוד וללמד ככתוב בפרשה ראשונה ושניה שבמזוזה (דברים ו, ז. יא, יט) זה העיקר, ורכוש האדם ועניני העולם הזה הוא רק טפל כמו שמאל לאדם.

והנה הגם באמת הוא כן, שכל העולם הזה הוא טפל, והוא כפרוזדור לתקן עצמו כפרוזדור (אבות פ"ד מט"ז). אך מצינו וראינו שמצות השם ב"ה וב"ש לעבוד ד' בכל לבבנו בשני היצרים, ביצר טוב וביצר הרע (ברכות נד). וכמו שרימז לנו בספרי הקודש אשר המלכות מקבלת מהוד על ידי נצח בכל השנה. והוא על פי דברינו, כי ידוע שתכלית וסיבת בריאת האדם לעבוד השם, ועבודה הוא לאהוב ד' בכל לבבך בשני יצריך.

והנה האדם נברא בימין ובשמאל, שיש שני כחות, כח רוחני ואוהב חסד בטבעי בעל רחמני בעל הרגש בטבעו הצורית האנושית, והוא נקרא ימין, וגם יש בכח האדם כח החימום, להתאמץ נגד הקמים עליו ולהחזיק להפיק זממו ולהתגבר בכח טבעי גופו. ונצטוו האדם לעבוד ד' בב' כחותיו הנ"ל, ומכונה בשני לבבות יצר טוב ויצר הרע, והיינו לקבל עול מלכות שמים בכל הכחות, הן בכח צורתו לדבק בטוב ולעשות חסד ולרדוף אחרי ידיעת ואהבת השם, להוציא מכח לפועל צורתו, וגם נצטווה שגם בכח שמאלו, היינו כחו הגופני וחוסם לבבו, יקבל עול מלכותו ית"ש להתגבר נגד הקמים עליו לבטלו מתורת ד', ולהתאמץ בגבורה נגד כחותיו הטבעיים המונעים אותו מעבודות השם, וזה נקרא לעבוד ולאהוב את ד' בשני לבבות.

והנה באמת זה נקרא ימין, מה שעושה חסד ועוסק בחכמת התורה להבין ולידע גדולת יוצר הכל, ומה שעושה בחימום לבבו ליראה השם ולהסיר המונעים נקרא שמאל, כי זה רק למנוע העומדים נגדו, ואינו עיקרת העבודה, ורק כיון שמסיר בגבורתו להמבטלים אותו מאהבת ויראת ד', נקרא בזה עובד ד', וכמאמר חז"ל (מכות כג ע"ב) הפורש מגזל וניאוף כאלו עשה מצוה.

והנה מבואר (תיקו"ז תי' ל' ע"ד) שבחינת ימין מכונה בתורה הקדושה לבחינת נצח, שהוא דבר עיקרי וקיים לנצח, וכח השמאלי אשר הוא לשמור מבלי לעשות נגד האמת מכונה בשם הוד (שם) כי כן דרך יהדות אם בא לידי אדם מקרה לא טובה וניצל ממנו, הדרך לתת הודיה לשמו יתעלה, ולזה מה שעושה בכח השמאל לסור מדרך רע מקרי ומכונה בשם הוד.

והנה בכל השנה מקבלים עול מלכות שמים מהוד על ידי נצח, היינו שעיקר הוא לאהבה ולעבוד, שמכונה בבחינת ימין, ורק מה שמפריש מעבירה נקרא גם כן מצוה, אך הוא טפל בזה לשורש ועיקר מצוה שמכונה בבחינת נצח, ולזה מכונה בספרי קודש שמלכות יונקת מהוד על ידי נצח.

המנותק ממציאות ההווה האלוקית, וחיבורה עמה, בבחינת 'הוד'.

יציאת מצרים

לפיכך, כשהוציאנו השי"ת ממצרים, ובחר בנו למרות שהיינו שקועים במ"ט שערי טומאה בבחינת עיבור כדאיתא מהאריז"ל, כלומר, שחיבורנו לבורא היה רק באמצעות מידות נה"י כמו העובר שכשהוא ברחם אמו אין מגולה בו אלא רגליו, ולא היה מורגש בליבנו מציאותו והשגחתו יתברך, על אף כל זאת השפיע לנו מוחין דגדלות ו'בחר בנו מכל עם ורוממנו מכל לשון', כי שורש ה'כתר' שבכל אחד ואחד מישראל - שמשם נמשכים הנהגת מידות הנה"י - הוא בוודאי טוב ונפלא, ושם הייתה הבחירה בכלל ישראל.

וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן וגו'. הנה מבואר בזוהר^{מב} כי שני בני אהרן הם תרי פלגא גופא נצח והוד וכו', וקבלתי ממורי זללה"ה שהם תרי סמכי קשוט בחינת האמנה ודביקות, כמו שכתבתי מזה במקום אחר וכו':^{מג}

הבעל שם טוב אומר, כי השגת האמת מותנית בשתי עבודות יסודיות: אמונה ודביקות.

הגדרת ה'אמונה' היא: נאמנות והתמסרות מוחלטת לאמת הנצחית^{מח}, ובריחה מכל מה שמעלים אותה, בבחינת 'נצח'.

ואילו הגדרת ה'דביקות' היא: קרבה יתרה בין שני עניינים נפרדים^{מח}, דהיינו, נטילת היקום הפיזי

אך באמת תכלית ועיקר הדבר שיזדכך האדם גופו, שכל מעשיו יהיו רק לאהבת השם, לא שיפרוש עצמו מעבירה, היינו תאוותו לעשותו, והוא פורש ממנו, רק שכל מעשיו יהיו לשם שמים (אבות פ"ב מ"ב) ויראה בעינו מלא כל הארץ כבודו (ישעיה ו, ג) ולית אתר פנוי מיניה (תיקו"ז תי נז צא ע"ב) ובכל דבר יש ניצוץ הקדוש שמעיד על יחודו יתברך ויתעלה, ונמצא שיקבל עול מלכותו יתברך בבחינת שמאלא המכונה לבחינת הוד, בלא אמצעות הימין, וזה יהיה לעתיד.

מב. ה"ג נ"ד ב.

מג. בעש"ט עה"ת ריש פר' אחרי מהספה"ק צפנת פענח דף ק"ח ע"א.

מד. ראה רש"ר הירש (בראשית פרק טו): אמונה היא עיקר היהדות; אולם, המפרש "אמונה" במשמעותה המקובלת היום - מרוקן אותה מעצם תכנה. "אמונה" במשמעותה המקובלת הרי היא פעולה שכלית; ויש שהיא רק סברה בעלמא; וכל "מאמין" סבור, שאמונתו היא אמת, - על יסוד תבונתו והבטחתו של אחר. והנה, היום מזהים דת עם "אמונה", - ו"אמונה" היא תמצית הדת. אדם "דתי" "מאמין" בעיקרים, שאינם ניתנים להשגת השכל. כך גירשו את הדת מן החיים; כך הפכו את הדת לספר עיקרים, למערכת סיסמות אמונה: כל הבא בשערי גן עדן חייב להציגן עובר לכניסתו. אולם, לתת אימון בדברי הזולת איננו בשום מקום "האמין ב -", אלא "האמין ל -": "והן לא יאמינו לי" (שמות ד, א). ואילו "אמונה ב -" איננה רק אמונה עיונית, ביטול דעתנו מפני דעתו של אחר, אלא זו משמעות "האמין בה": לתמוך את יתדותינו בה', לסמוך עליו בעיון ובמעשה, להתחזק בו וללכת אחריו. גם הפעל "אמן" בבניין קל - הוראתו היא בעיקר מעשית. "מעשה ידי אמן" (שיר השירים ז, ב); מכאן "אמן" בלשון חז"ל: בעל מלאכה, יוצר; "אמן": מחנך היוצר את לב האדם; "אמן": חינוך. מכאן, שהוראת "אמן" איננה רק: להתחזק, אלא: לחזק, לגבש את החומר ההיולי, לצור צורה לחומר נטול צורה. נמצאת משמעות "האמין בה": לתת "אימון" בה', להיות בידי ה' כחומר ביד יוצר; המאמין משליך את יתבו על ה'; וה' הוא אומנו ומחנכו, תומך גורלו ומעשיו; כללו של דבר: המאמין מוסר את עצמו בידי שמים.

מה. ראה רש"ר הירש בראשית ט כ, ד"ה תוך.

לעילוי נשמת
מרת רבקה בת הר"ר אפרים מנחם ע"ה
הונצח ע"י המשפחה

לעילוי נשמת
הר"ר אשר בן הר"ר יעקב יהודה ז"ל
הונצח ע"י המשפחה

לקבלת הגיליון באימייל, שאלות, הערות והנצחות נא לשלוח לאימייל

2088014@gmail.com

יוצא לאור ע"י מכון בית אשר ורבקה